

УДК 656.615

ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМКІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ

Макаренко Марина Василівна, зав. каф. Менеджменту та підприємництва на морському транспорті, д.е.н., професор, Азовський морський інститут м. Маріуполь.

Шайхатдінов Андрій Загітович, зав. каф. Природничо-наукових та гуманітарних дисциплін, к.іст.н., доцент, Азовський морський інститут м. Маріуполь.

Makarenko Maryna, Head of the Department of Management and business on a sea transport, Ph.D., Professor, AZOV MARITIME INSTITUTE, Mariupol.

Shayhatdinov Andrew, Head of Department Naturaland Humanities, Ph.D., Associate Professor, AZOV MARITIME INSTITUTE, Mariupol.

Makarenko M., Shayhatdinov A. Research of directions of specialisation of seaports of Ukraine.

In article it is underlined that for increase of efficiency of sea transportations huge value has a level of development of a transportno-logistical infrastructure. As key infrastructural object the seaport in this case acts. In modern conditions the seaport represents multipurpose object which provides realisation possibility including the mixed transportations. Maintenance of competitiveness of the state, forecasting of the future directions of its development is impossible without increase of an overall performance of a sea economic complex. It is proved that the Ukrainian ports were at all times and remain attractive to potential investors. It is connected with the big transit potential of Ukraine as through territory of our country take place the main transport corridors, including the sea. One more reason of appeal of the Ukrainian ports for investors is their specialisation. Necessity of consideration of specialisation of the greatest ports of Ukraine for attraction of potential investors is proved. The cargo turn of continental sea trading ports of Ukraine for 2012-2015 is analysed. Relative densities of kinds of cargoes in a cargo turn of the greatest ports of Ukraine are resulted. Specialisation of the greatest ports of Ukraine is considered and prospects of their future development are resulted. Kinds of cargoes which define their specialisation are allocated: coal, ore, oil, ferrous metals, grain and containers. It is underlined that in the Ukrainian ports grain cargoes, and also bulk and bulk are key. It is proved that attraction both state, and foreign investors will allow to open potential and to develop ports, having made their modern enterprises capable to win in competitive struggle against foreign ports of the Azovo-Black Sea pool.

Макаренко М.В., Шайхатдінов А.З. Дослідження напрямків спеціалізації морських портів України.

У статті підкреслено, що для ефективності морських перевезень величезне значення має рівень розвитку транспортно-логістичної інфраструктури. Ключовим інфраструктурним об'єктом у цьому випадку виступає морський порт. У сучасних умовах морський порт являє собою багатофункціональний об'єкт, що забезпечує можливість здійснення в тому числі й інтермодальних перевезень. Забезпечення конкурентоспроможності держави, прогнозування майбутніх напрямків її розвитку неможливе без підвищення ефективності роботи морегосподарського комплексу. Доведено, що українські порти в усі часи були і залишаються привабливими для потенційних інвесторів. Це пов'язано з великим транзитним потенціалом України, адже через територію нашої країни проходять головні транспортні коридори, в тому числі і морські. Ще однією причиною привабливості українських портів для інвесторів є їхня спеціалізація. Обґрунтовано необхідність розгляду спеціалізації найбільших портів України для залучення потенційних інвесторів. Проаналізовано вантажообіг континентальних морських торговельних портів України за 2012-2015рр. Наведено питомі ваги видів вантажів у вантажообігу найбільших портів України. Розглянуто спеціалізацію найбільших портів України й наведені перспективи їх майбутнього розвитку. Виділені види вантажів, що визначають їх спеціалізацію: вугілля, руда, олія, чорні метали, зерно та контейнери. Підкреслено, що ключовими в українських портах є зернові вантажі, а також насинні та наливні. Доведено, що залучення як державних, так і іноземних інвесторів дозволить розкрити потенціал та розвинути порти, зробивши їх сучасними підприємствами здатними вигравати в конкурентній боротьбі з іноземними портами Азово-Чорноморського басейну.

Макаренко М.В., Шайхатдінов А.З. Исследование направлений специализации морских портов Украины.

В статье подчеркивается, что для повышения эффективности морских перевозок огромное значение имеет уровень развития транспортно-логистической инфраструктуры. Ключевым инфраструктурным объектом в этом случае выступает морской порт. В современных условиях морской

порт представляет собой многофункциональный объект, который обеспечивает возможность осуществления в том числе и интермодальных перевозок. Обеспечение конкурентоспособности государства, прогнозирование будущих направлений его развития невозможно без повышения эффективности работы морехозяйственного комплекса. Доказано, что украинские порты во все времена были и остаются привлекательными для потенциальных инвесторов. Это связано с большим транзитным потенциалом Украины, так как через территорию нашей страны проходят главные транспортные коридоры, в том числе и морские. Еще одной причиной привлекательности украинских портов для инвесторов является их специализация. Обоснована необходимость рассмотрения специализации самых больших портов Украины для привлечения потенциальных инвесторов. Проанализирован грузовой оборот континентальных морских торговых портов Украины за 2012-2015гг. Приведены удельные веса видов грузов в грузовом обороте самых больших портов Украины. Рассмотрена специализация самых больших портов Украины и приведены перспективы их будущего развития. Выделены виды грузов, которые определяют их специализацию: уголь, руда, масло, черные металлы, зерно и контейнеры. Подчеркнуто, что ключевыми в украинских портах являются зерновые грузы, а также насыпные и наливные. Доказано, что привлечение как государственных, так и иностранных инвесторов позволит раскрыть потенциал и развить порты, сделав их современными предприятиями способными выигрывать в конкурентной борьбе с иностранными портами Азово-Черноморского бассейна.

Постановка проблеми. Морські перевезення традиційно відіграють ключову роль в економіці країни. Саме на їхню частку доводиться основний обсяг вантажів, перевезених учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Для ефективності морських перевезень величезне значення має рівень розвитку транспортно-логістичної інфраструктури. Ключовим інфраструктурним об'єктом у цьому випадку виступає морський порт. У сучасних умовах морський порт являє собою багатофункціональний об'єкт, що забезпечує можливість здійснення в тому числі й інтермодальних перевезень. Таким чином, морський порт являє собою найскладніший транспортно-логістичний вузол, що виконує найрізноманітніші функції. Однак у сучасних умовах, коли обсяги міжнародної торгівлі, як і кількість учасників зовнішньоекономічної діяльності суттєво зросли, багато портів перестають ефективно справлятися зі своїми функціями. Основною причиною цього є елементарна перевантаженість терміналів, яким для приймання величезної кількості вантажів уже просто не вистачає місця. Саме із цим пов'язана поява в міжнародній торгівлі й логістиці такого поняття, як «сухий порт».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку та спеціалізації морських портів України активно вивчаються провідними українськими вченими, такими як В. Михайлова, Д. Щербаков, К. Ільницький, В. Чекаловец, М. Примачев [1-6] та ін. Незважаючи на велику кількість публікацій теоретичного спрямування, продовжує цікавити дослідників й практична площина проблеми. Забезпечення конкурентоспроможності держави, прогнозування майбутніх напрямків її розвитку неможливе без підвищення ефективності роботи морегосподарського комплексу.

Метою статті є дослідження напрямків спеціалізації морських портів України.

Результати дослідження. Українські порти в усі часи були і залишаються привабливими для потенційних інвесторів. Це пов'язано з великим транзитним потенціалом України, адже через територію нашої країни проходять головні транспортні коридори, в тому числі і морські. Ще однією причиною привабливості українських портів для інвесторів є їхня спеціалізація. Адже Україна має порти з різноманітною спеціалізацією від вантажів до пасажирів, від сировини до готової продукції, від продуктів харчування до сировини промислових підприємств. Для розуміння де шукати потенційних інвесторів, і що може привабити їх в українських портах розглянемо спеціалізацію найбільших портів України. В табл. 1. наведено вантажообіг портів України за період 2012-2015 рр. [7].

Таблиця 1.

Вантажообіг континентальних морських торговельних портів України за 2012-2015рр., тис. тон

Порти	2012	% до 2011	2013	% до 2012	2014	% до 2013	2015	% до 2014
Південний	22720,0	100,4	43424,5	107,7	47431,7	109,2	48582,07	102,4
Одеський	24500,6	95,7	23169,7	94,4	24579,15	106,1	25585,85	104,1
Миколаївський	10841,7	125,6	20303,7	98,2	20802,83	102,5	22232,61	106,9
Іллічівський	14513,7	107,3	16458,5	96,2	17613,18	107,0	17257,56	98,0
Маріупольський	14080,4	93,5	15499,4	103,9	13003,20	83,9	8984,04	69,1
«Октябрськ»	2153,3	88,8	5567,2	92,2	6975,07	125,3	6911,11	99,1
Херсонський	3100,3	105,9	3717,3	97,4	3900,95	94,4	4199,89	106,0
Бердянський	2318,2	95,6	2163,5	93,4	3197,10	147,8	4450,80	139,2
Ізмаїльський	2907,2	58,7	2762,6	94,1	3092,98	112,0	4825,20	156,0
Ренійський	1061,8	66,4	2794,8	263,4	1464,76	52,5	906,93	61,9
Білгород-Дністровський	927,8	93,3	667,8	71,9	614,72	92,1	715,70	116,4
Усть-Дунайський	35,3	128,4	39,1	110,8	61,55	157,4	22,50	36,6
Скадовський	180,8	48,1	27,6,2	152,8	58,38	21,1	37,90	64,9

Згідно з даними табл.1. не перший рік п'ятірку найкращих портів за вантажообігом складають: Південний, Одеський, Миколаївський, Іллічівський та Маріупольський порти. На рис. 1. наведено долі вантажообігу найбільших портів України у 2015р.

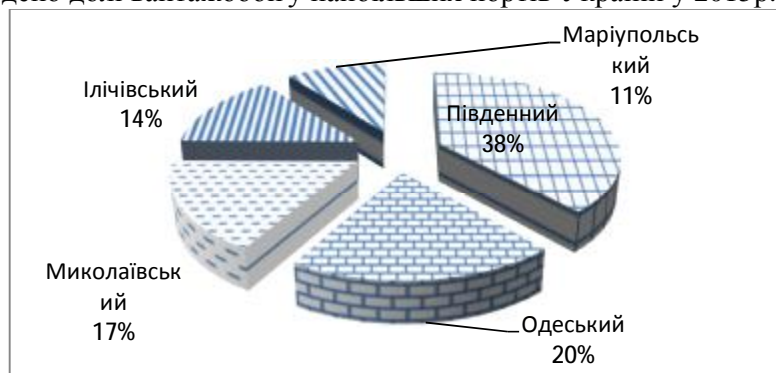

Рис. 1. Вантажообіг найбільших портів України у 2015р., %

Розглянемо спеціалізацію найбільших портів України. Державне підприємство Південний МТП — розташований начорноморському узбережжі, в акваторії Малеого Аджалицького лиману. Сьогодні це найбільший та найприбутковіший порт в державі. З самого початку порт призначався для експорту продукції ОПЗ (аміак, метанол, карбамідно-аміачна суміш), а також для перевалки аміаку, що надходить по трубопроводу з Тольятті (Росія), і хімічних вантажів (насамперед добрив), що надходять по залізниці з України, Росії, Білорусії. Нині Південний є найбільш глибоководним портом України. Спеціалізацією порту є перевалка хімічних, генеральних, навалювальних вантажів, включаючи вугілля, метал, чавун, окатиші, карбамід, пальмове масло, аміак, метанол, нафту, зерно. Основні напрямки перевезень включають: Чорноморський і Середземноморський басейн; Латинська Америка, США; Близький Схід; Південно-Східна Азія. Порт є сучасним підприємством, що має потужні перевалочні комплекси для обробки навалювальних та генеральних вантажів [7].

Отже, Південний МТП спеціалізується на перевалці хімічних вантажів, руди, вугілля, олії та контейнерів. На ці вантажі припадає найбільша частка всього вантажообігу порту (рис.2.)

Рис.2. Питома вага вантажів, на перевалці яких спеціалізується порт Південний, %

Варто зазначити, що зовсім недавно почали стрімко зростати показники перевалки контейнерів в порту. Так, ще 3 роки тому порт Південний взагалі не перевантажував контейнери, а нині цей показник в рази більше ніж у багатьох портах України. Це засвідчує швидкі темпи розвитку порту, що є наслідком залучення приватних інвесторів та чіткої політики розробки та реалізації інвестиційних проектів.

Одеський морський торговельний порт— один з найбільших українських морських портів і портів в басейні Чорного моря. Багато років порт лідирував за обсягом вантажопотоку, його пропускна здатність на рік сягає понад 45 млн тон (21 млн т. сухих вантажів і 25 млн т. рідинних вантажів). Це єдиний порт в Україні, який регулярно та у великих обсягах здійснює пасажирські перевезення [7] Одеський МТП переробляє найбільшу кількість контейнерів в Україні, адже його термінали мають можливість перевантажувати до 900000 TEU на рік. Оснащення порту та спеціалізація його причалів забезпечує перевалку таких вантажів: нафта і нафтопродукти (наливом і в тарі); зріджений газ; тропічні і рослинні масла; контейнери; кольорові і чорні метали; руди кольорових металів; чавун, металобрухт навалом; цукор-сирець навалом; зернові насипом; папір в рулонах; citrusові, банани на палетах; швидкопсувні вантажі в тарі; різні генеральні вантажі в мішках, ящиках, пакетах, бочках і т. і. Порт має змогу приймати великі круїзні судна і оперує найбільшим сучасним морським вокзалом в Україні. Потужності пасажирського терміналу дозволяють приймати до 4 млн. пасажирів на рік. Багато років Одеський МТП був провідним портом не лише України, а й всього Чорноморського басейну. Нині, в Україні він посідає друге місце в Рейтингу морських портів України. Порт переважно спеціалізується на перевалці нафтопродуктів, зерна, чорних металів (металопрокат) та контейнерів (рис.3).

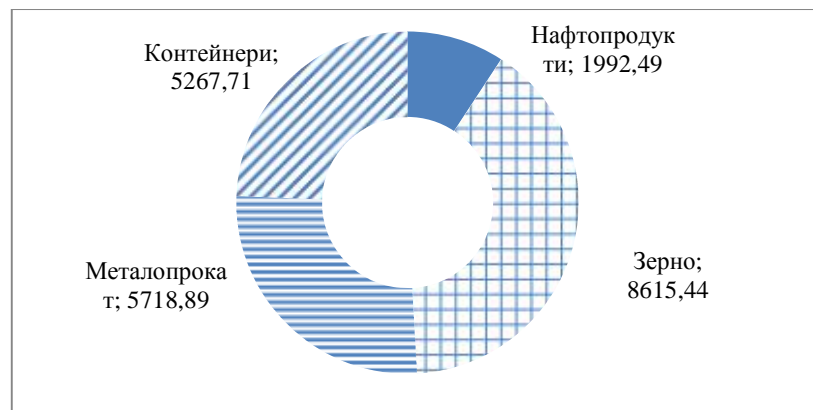

Рис.3. Питома вага вантажів, найбільших у загальному вантажообігу Одеського порту, %

За останні роки спостерігається тенденція спаду перевалки руди, проте зростає показник обробки зерна та будівельних матеріалів. Нажаль зменшується показник обробки контейнерів, адже, саме Одеський порт – найбільший порт України за цим показником. Варто, також відзначити наявність в порту пасажирських терміналів, що цілий рік обслуговують та приймають сотні тисяч туристів. Пропускна спроможність пасажирських терміналів Одеського порту становить понад 1 млн пасажирів на рік. Пасажирський комплекс порту є найкращим в Україні та одним з найбільших в Європі.

Миколаївський морський торговельний порт – підприємство, що є складовою частиною морського транспорту України. Порт спеціалізується на перевалці широкої номенклатури вантажів на експорт, імпорт, в транзитному напрямку та в каботажі [7]. Нині Миколаївський МТП - важливий транспортний вузол, що розташований на півдні країни і одна з ключових гаваней країни. Відповідно до розпорядження Кабміну України до складу державного підприємства "Миколаївський морський торговельний порт" увійшло державне підприємство "Дніпро-Бузький морський порт", яке стало його структурним підрозділом.

Порт переробляє наступні вантажі: чорні метали різних сортментів і профілів; чавун; труби будь-якого діаметру; різновиди руд; вугілля; окатиші; феросплави; фосфорити, глини; добрива; обладнання (негабаритне і великовагове); зерно насипом; продовольчі товари; грузи в пакетах, стосах, мішках; пило та лісоматеріали та ін. На рис. 4. наведено вантажі, доля яких у вантажообігу Миколаївського морського торговельного порту найбільша, а саме: олія, вугілля, руда, зерно, металопрокат. Порт нарощує об'єми перевалки брухту та чавуну.

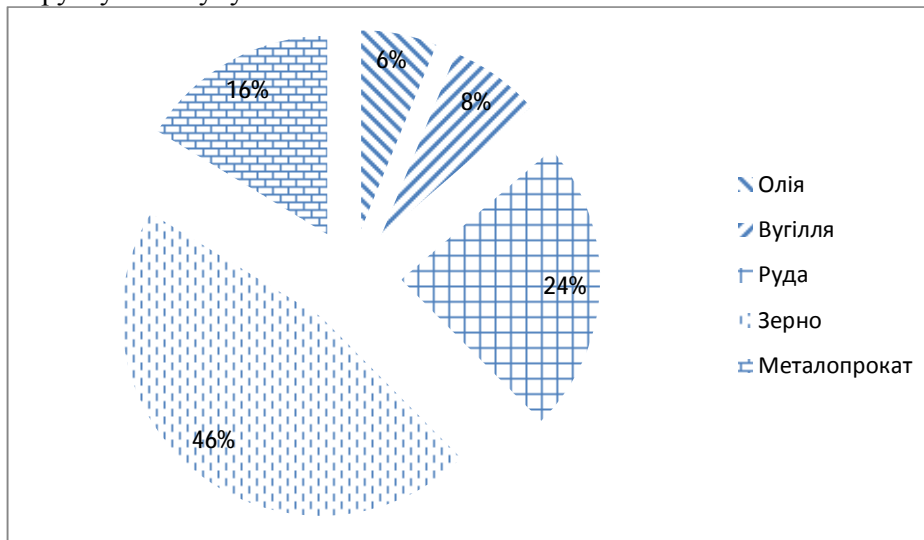

Рис.4. Питома вага вантажів, на обробці яких спеціалізується Миколаївський МТП, %

Державне підприємство Іллічівський МТП – це сучасний міжнародний висококомеханізований універсальний транспортний вузол, що спеціалізується на обробці широкої номенклатури вантажів (генеральних, наливних, насипних і навалочних). Іллічівський порт входить в п'ятірку найбільших портів України. Він розташований на березі Сухого лиману в 12 милях на північний захід від Одеси. Сьогодні порт підтримує зв'язки з більш ніж ста країнами світу [7]. Головним фактором успішного розвитку Іллічівського порту є його універсальність. Порт оперує різними спеціалізованими терміналами та великим парком перевантажувальної техніки та обладнання, що дозволяє обробляти великий асортимент вантажів – генеральні вантажі, контейнери, вантажі суден Ро-Ро, навалочні, наливні вантажі та інше [7]. Спеціалізація Іллічівського МТП подібна до попередніх портів. Найбільше порт перевалює олії, руди, зерна, чавуну та контейнерів (рис.5).

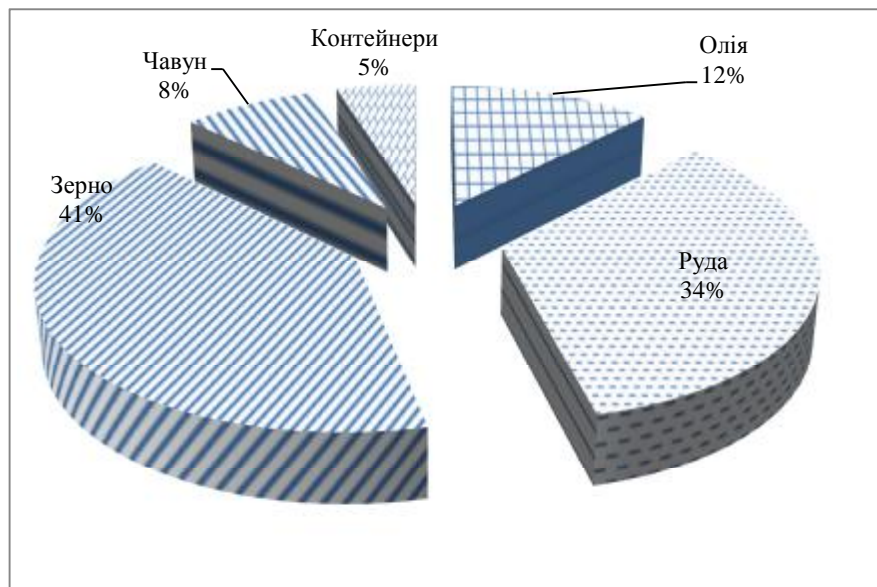

Рис.5. Питома вага найбільших видів вантажів у загальному вантажообігу Іллічівського МТП, %.

В останні роки позвавилася перевалка будівельних матеріалів. Взагалі, спеціалізація найбільших українських портів чорноморського басейну дуже подібна. Відрізняються лише можливості портів, їхні потенціали, об'єми залучених інвестицій на розвиток портового господарства.

Маріупольський морський торговельний порт - один з п'яти найбільших та найпотужніших на Україні. Порт має криголам і криголамні буксири, що робить функціонування порту незалежним від умов навколишнього середовища взимку [7]. Маріупольський МТП є найбільшим портом Азовського моря, який по праву називають морськими воротами Донбасу. Порт має потужності для перевалки та обробки навалювальних, насипних, генеральних, великовагових, негабаритних вантажів, контейнерів, а також наливних вантажів за варіантом "борт - борт" [7]. Спеціалізація найбільшого українського порту на Азовському морі досить передбачувана та стандартна. Через близькість до великих та потужних промислових підприємств Сходу країни, Маріупольський порт спеціалізується на перевалці вугілля, руди, чавуну, металопрокату та інших чорних металів (рис.6.). Також, стабільним є показник обробки суден, що перевозять олію.

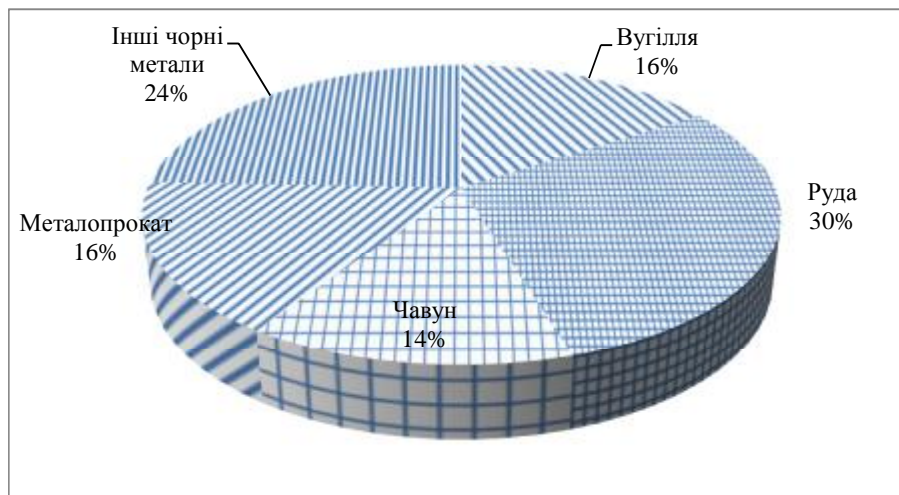

Рис. 6 - Вантажі, на перевалці яких спеціалізується Маріупольський МТП, %

Висновок. Розгляд спеціалізації найбільших портів України дозволяє помітити, що порти спеціалізуються на перевалці таких вантажів як: вугілля, руда, олія, чорні метали, зерно та контейнери. Реалізація інвестиційних проектів з будівництва зерноперевантажувальних, насипних та наливних комплексів є свідченням того, що ключовими в українських портах є зернові вантажі, а також насипні та наливні. Проте, не дивлячись на досить високу питому вагу цих вантажів в загальному об'ємі, українські порти мають широкую номенклатуру інших вантажів, які вони обробляють. Це є позитивною тенденцією, що розкриває можливі потужності портів України. Залучення як державних, так і іноземних інвесторів дозволить розкрити цей потенціал та розвинути порти, зробивши їх сучасними підприємствами здатними вигравати в конкурентній боротьбі з іноземними портами Азово-Чорноморського басейну.

Список використаних джерел:

1. Ильницкий К. Все порты и терминалы Черноморо-Азовского бассейна / К. Ильницкий // Порты Украины. - 2013. - №3. - С. 54-55.
2. Чекаловец В. Морские торговые порты Украины в рыночных условиях [Электронный ресурс]. /В. Чекаловец., С. Крыжановский // Порты Украины. - 2005. - №6. - Режим доступа: <http://www.blackseatraas.com/article.php?articleID=169>
3. Щербаков Д. Украинские порты: анагомия рекорда [Электронный ресурс]. / Д. Щербаков // Информационный портал «Транспортный бизнес». - Режим доступа: http://tbu.com.ua/articles/ukrainskie_porty_anatomii_rekorda.html.
4. Щербаков Д. Порты Украины: жажда роста [Электронный ресурс] / Д. Щербаков // Информационный портал «Транспортный бизнес». - Режим доступа: http://www.tbu.com.ua/articles/porty_ukrainy_jajda_rosta.html.
5. Михайлова В. Спад, увы, продовжається [Электронный ресурс] / В. Михайлова // Порты Украины. - 2010. - №6. - Режим доступа: <http://www.blackseatrans.com/article.php?articleID=2323>
6. Примачев Н.Т. Методы измерения эффективности морского транспортного комплекса / Н. Г. Примачев. - Одесса: ОНМА, 2009. - 258 с.
7. Адміністрація морських портів України [Електронний ресурс] - режим доступу: www.uspa.gov.ua

References (BSI)

1. Ilnickiy, K. (2013). Vse porty I terminaly Chernomorsko-Azovskogo basseina [All ports and terminals of the chernomorsko-Azov pool]. Porty Ukrainy - Ports of Ukraine, 3, 54-55 [in Ukrainian].
2. Chekalovec, V. (2005). Morskie torgovie porty Ukrainy v rinochnix usloviyax [Sea trading ports of Ukraine in market conditions] Retrieved from <http://www.blackseatraas.com/article.php?articleID=169> [in Ukrainian].
3. Chsherbakov, D. Ukrainskie porty anagomiya uspeha [The Ukrainian ports anagomiya success] Retrieved from http://tbu.com.ua/articles/ukrainskie_porty_anatomiia_rekorda.html [in Ukrainian].
4. Chsherbakov, D. Porty Ukrainy: zhazhda rosta [Ports of Ukraine - thirst of growth] Retrieved from http://www.tbu.com.ua/articles/porty_ukrainy_jajda_rosta.html [in Ukrainian].
5. Mixailova, V. (2010). Spad, uvy prodolzhaetsa [Recession, alas proceeds] Retrieved from <http://www.blackseatrans.com/article.php?articleID=2323> [in Ukrainian].
6. Prymachov, N.T. (2009). Metody izmereniya effektivnosti morskogo transportnogo kompleksa [Methods of measurement of efficiency of a sea transport complex]. Odessa: ONMA. 256 [in Ukrainian].
7. Administraciya morskix portyv Ukrainy [Administration of seaports of Ukraine] Retrieved from <http://www.uspa.gov.ua> [in Ukrainian].

Ключові слова: морські порти, спеціалізація портів, питома вага вантажів, обсяги перевалки, інвестиційні проекти.

Ключевые слова: морские порты, специализация портов, удельный вес грузов, объемы перевалки, инвестиционные проекты

Keywords: seaports, specialisation of ports, relative density of cargoes, transfer volumes, investment projects